

**ΛΙΓΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ
ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ**

Κυρίες, Κύριοι,

Όμολογῶ πώς δὲν θὰ εἶχα ποτὲ τὸ θάρρος νὰ μιλήσω στὴν ἀποψινὴ σεμνὴ γιορτὴ γιὰ τὸν Διονυσιακὸ πολύμορφο ποιητή, τὸν Τιτάνα αὐτὸν τῆς σκέψης στὴ σύγχρονη Ἑλλάδα, ἢν οἱ φίλοι ἑταῖροι τῆς λογοτεχνικῆς συντροφιᾶς μας τῆς «Νέας Ζωῆς», ποὺ εἶχαν τὴν πρωτοβουλία τῆς γιορτῆς αὐτῆς στὴν Αἴγυπτο, δὲ μοῦ δίνανε τὴν εὐχάριστη ἐντολή, ὡς πιὸ ἡλικιωμένο ἄρτος αὐτούς, νὰ παρουσιάσω σ' ἔκεινους ποὺ τυχὸν δὲ θὰ τοὺς γνώριζαν, καὶ πόσο λιγοστοὶ εἶναι αὐτοὶ ἔδω σ' αὐτὴ τὴν αἰθουσα, τοὺς δυὸ ἀγαπητοὺς φίλους Νεοζωϊστές, τοὺς γεροὺς Ἀλεξανδρινοὺς ποιητές, Κ. Ν. Κωνσταντινίδη καὶ Γλαῦκο Ἀλιθέρση, παιδὶ τὸν ἔνα τῆς ἡλιόκαλης Ρόδου, τῆς Νύμφης αὐτῆς τοῦ Ἀπόλλωνα, μιᾶς ἀπὸ τὶς πιὸ σημαντικὲς κοιτίδες κάθε μεστωμένης σκέψης καὶ κάθε ὄμορφης γραμμῆς γιὰ τὸ καλλιτεχνικὰ διαπλασμένο δημιουργῆμα ποὺ εἶναι δὲ Ἑλληνικὸς πολιτισμός, καὶ τὸν ἄλλο θρέμμα τῆς Κύπρου, ἔκει ποὺ ξέχωρα δοξάστηκε γιὰ μᾶς τοὺς ὁραιολάτρες Ἑλληνες, ἥ Μεγάλη Θεὰ τοῦ Κόσμου, τὸ κίνητρο κάθε ζωντανῆς ἐκδήλωσης, ἥ Ἀφροδίτη.

Θὰ σᾶς μιλήσει ὁ πρῶτος γιὰ τὸν Παλαμᾶ, τὸν ἄνθρωπο μαζῆ καὶ τὸν ποιητή, γενικά, καὶ ὁ ἄλλος πιὸ περιωρισμένα μὰ καὶ γιὰ αὐτὸ πιὸ ἀναλυτικὰ γιὰ τὴ Φοινικιὰ τῆς «Ἀσάλευτης Ζωῆς», ποὺ εἶναι τὸ κεντρικώτερο, γιὰ τὸν Γλαῦκο Ἀλιθέρση, ἔργο κείνου ποὺ πανηγυρίζουμε ἀπόφε.

Μιὰ φορὰ δῆμως ποὺ μπῆκα στὸ χορὸ καὶ μὲ τὴν πεποίθηση ἐξ ἄλλου πώς τὸ συμπαθητικὸ ἀκροατήριο μου, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅσδους ἔχουνε δοκιμάσει τὶς δυσκολίες τῆς κατανόησης τοῦ ἔκλεκτοῦ ἔργου τοῦ Παλαμᾶ, θὰ ἔκρινε μὲ ἐπιείκεια τὰ λίγα λόγια ποὺ θάθελα νὰ πῶ γιὰ τὶς σκέψεις, δῆμες μοῦ γεννήθηκαν στὴ μελέτη τοῦ ἔργου του, ἀποφάσισα νὰ σᾶς ἀπασχολήσω γιὰ μερικὰ μόνο λεπτὰ δείχνοντας ἔτσι καὶ τὸ βαθὺ σεβασμὸ ποὺ τρέφω γιὰ τὸ μεγάλο ποιητή, στὸ γιόρτασμα τῆς πεντηκονταετηρίδας τῆς πρώτης λογοτεχνικῆς ἐκδήλωσής του.

Μὴ νομίσετε ὡς τόσο πώς ἡ δημιουργία μου θὰ εἶναι ἀναλυτικὴ κριτικὴ τοῦ τόσο μεγάλου, τόσο πλατιοῦ ἔργου τοῦ Παλαμᾶ. Κριτικὴ εὐσυνείδητη τῆς πολύμορφης δημιουργίας του, ποὺ ἐκδηλώθηκε τέ-

λεια σὲ κάθε εἶδος τῆς φιλολογίας, στὴν ποίηση ἢ στὰ πεζά, ἔξδον ποὺ θὰ ἥταν ἐγχείρημα πολὺ ἀνώτερο ἀπὸ τὶς δυνάμεις μου, θὰ μᾶς ἀπασχολοῦσεν ἀσφαλῶς ἡμέρες δλάκαιοις καὶ θὰ μοῦ ἔδινε τὴν ἀφορμὴν νὰ μιλήσω ἀναγκαστικὰ καὶ γιὰ τὶς σκιὲς τοῦ ἔργου του, σὰν ἔργου ἀνθρώπινου, δόσο κι ἀν οἱ σκιὲς αὐτές εἶναι ἐλαφρὲς σὰν τὸν Ἰσκιο τῆς Ἀττικῆς ἐληῆς. Καὶ καθένας σας ἐννοεῖ εὔκολα πῶς δὲ θὰ ἥταν βέβαια κατάλληλη ἡ ὥρα γιὰ νὰ κάνω τέτοια κουβέντα, τὴν στιγμὴν ποὺ πανηγυρίζουμε τὸν Παλαμᾶ.

Θὰ περιορισθῶ λοιπὸν σὲ μερικὲς ἐντυπώσεις μου, τὸ πῶς δηλαδὴ ἀντιλαμβάνομαι τὴν στάση ποὺ κράτησεν δὲ Παλαμᾶς στὸ ποιητικὸ μέρος τοῦ ἔργου του, ἀπέναντι σὲ διάφορα προβλήματα τῆς Ζωῆς καὶ τῆς Τέχνης, θέλοντας ἔτσι νὰ ξεσκεπάσω μιὰν ἄκρη τοῦ πέπλου ποὺ κρύβει τὴν ψυχοσύνθεση τοῦ μεγάλου αὐτοῦ δρφικοῦ ψάλτη.

Καὶ μὴ πρὸς κακοφανισμό σας, κυρίες μου. Ὁ Παλαμᾶς μπρὸς στῆς σάρκας τὶς ἥδονες στάθμηκε σὰν τὸ παιδί ποὺ μὲ τὸ δίκηρο του δειλιάζει νὰ ἕγγιξει τὴν φωτιά, μήπως καὶ καεῖ.

Μ' αὐτὸν ὡς τόσο δὲν θέλω νὰ πῶ πῶς δὲν ἀγάπησε τὶς γυναῖκες ἢ, γιὰ νὰ μεθεθα πιὸ καλὰ ἔξηγημένοι, τὴν Γυναικα.

Δὲ θᾶταν ἀλήθεια.

‘Ο Παλαμᾶς τὴν ἐλάτρεψε στὶς ἄλλες ἐκδηλώσεις της.

Καὶ πρῶτα πρῶτα ἡ Γυναικα γιὰ αὐτὸν ὑπῆρξε τὸ αἰώνιο θῆλυ — τὴν λάτρεψε σὰν ἄλλος πατέρας ἥλιος τὴν μητέρα Φύση, ποὺ σ' αὐτὴν χρεωστοῦμε τὰ πάντα.

“Υστερα οἱ τύποι τῆς γυναικας, στὶς μορφὲς ποὺ τῆς χάρισαν οἱ αἰῶνες, καὶ ποὺ λάτρεψε ξέχωρα δὲ ποιητὴς εἶναι :

‘Η Ἀφροδίτη — ἡ Ἀγάπη.

‘Η Πάνδημη ἀν θέλετε, ὅχι δμως καὶ ἡ λάγνη, μ' αὐτὴν ποὺ εἶναι ἡ ἴσορροπημένη φυσικὴ ἀφορμὴ κάθε καρπερῆς ἐκδήλωσης τῆς Ζωῆς.

‘Η Ἀθηνᾶ — ἡ Ἀλήθεια — Σοφία.

‘Η Σοφία, ἡ κρυμμένη πίσω ἀπὸ τὴν παρθενικὴν αὐστηρότητα. ‘Η Ἀλήθεια ποὺ τοῦ ἔξερευνητοῦ τῆς τὴν σκέψην τρομάζει δὲ κόπος τῆς κατάχτησής της.

‘Η Ἐλένη — ἡ Πανέμορφη.

Τὸ σύμβολο γιὰ μᾶς τοὺς “Ἐλληνες τῆς ὥραιοπάθειάς μας, τὸ πιὸ λαμπερὸ στολίδι τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Καὶ ἡ Παναγιὰ — ἡ Ὑπέρμαχη.

‘Η’ σεμνὴ τῆς μητρικῆς στοργῆς ἐκδήλωση, τοῦ πονεμένου ἡ παρηγοριά, ἡ λάμψη ποὺ φωτίζει τὴν σκοτεινιὰ τῆς ψυχῆς μας, ἐκείνη ποὺ κρύβει στὴ μοσκομυρισμένη ἀπὸ τὸ λιβάνι τοῦ χριστιανισμοῦ καρδιά της τις λαχτάρες τοῦ ξαναγεννημοῦ τῆς φυλῆς μας.

Κι ἔτσι ἀν δὲν σᾶς ἔψαλλε, κυρίες μου, σ’ ἔρωτικὰ τραγούδια, ποὺ εἶναι σπάνια στὸ ἔργο του, ξεπέρασε ὡς τόσο πολλοὺς ἄλλους ποιητὲς στὴ θεομή λατρεία ποὺ ἔχει γιὰ δλα τὰ ἄλλα προτερήματα — τὰ καθάρια Ἑλληνικὰ — ποὺ σᾶς στολίζουν.

Καὶ σὲ λίγα λόγια, γιὰ τὸν Παλαμᾶ, ἡ Ἀγάπη, ἡ Ἀλήθεια, ποὺ εἶναι σοφία καὶ δύναμη μαζῆ, καὶ ἡ Ωμορφιά, τὰ τρία αὐτὰ θηλυκά, εἶναι οἱ τρεῖς τῆς Ζωῆς χάρες.

‘Απέναντι στὴν ἔννοια τῆς Πατρίδας ὁ Παλαμᾶς φαντάζει ξέχωρα σὰν ἐθνικὸς ποιητής.

‘Αγαπᾶ τὴν Πατρίδα του καὶ πιὸ πολὺ ἀπὸ κάθε ἄλλο ποιητή, γιατὶ εἶχε τὴν τύχη ἡ πατρίδα του νὰ εἶναι ἡ Ἑλλάδα μας.

‘Αγκάλιασε τὸ παρελθόν της δλάκαιρο, γνώρισε τὶς βαθειὲς ἔννοιές του, μ’ αὐτὸ δὲν τὸν ἐσκλάβωσε. ‘Αγάπησε καὶ ἀγάπα τ’ ἀρχαῖα καὶ τὰ νέα, τὰ μάρμαρα, τὰ δέντρα της, διτὶ ἔφυγε καὶ διτὶ μένει, σ’ ἔνα θαυμάσιο ταίριασμα.

Δὲν ἀγάπησε τὴν πατρίδα του σὰν πατριδοκάπηλος, ποὺ καυχιέται γιὰ τοὺς προγόνους του καὶ πέρνει τ’ ἀριστουργήματα τῶν περασμένων χρόνων γιὰ νὰ στολισθεῖ μὲ δαῦτα, σκεπάζοντας τὴ γύμνια του.

‘Αγαπᾶ τὴ μικρὴ πατρίδα του στὴ σημερινή της ἔξελιξη τὴ νεοελληνική, γιατὶ ξεύρει αὐτός, τὸ ἔζησε μὲ τὴν ὑπέροχη φαντασία του, πώς εἶναι τὸ καταστάλαγμα τέτοιων θαυμάσιων πολιτισμῶν σὰν τὸν κλασσικὸ καὶ τὸν βυζαντινό.

Γι αὐτὸν ἡ ψυχοσύνθεση τοῦ σημερινοῦ ρωμηοῦ δὲν ἔχει μυστικά.

Κι ἐλάτεψε τὴν πατρίδα του ὅχι μόνο στὶς ἐκδηλώσεις της τὶς πνευματικὲς μὰ καὶ σ’ αὐτὲς τὶς πόλεμικὲς δρμὲς κ’ ἐμφανίσεις της.

Γιατὶ φρονεῖ πώς κ’ οἱ πολεμιστάδες εἶναι λειτουργοὶ κι αὐτοὶ καὶ πλάστες τῆς ἴδεας, καὶ σ’ αὐτὸ ἔχει ἀπὸ ἴστορικὴ ἀποψη δίκηο, ἀφοῦ μέσα στὰ κάστρα μιᾶς δυνατῆς πατρίδας μπόρεσε ν’ ἀνθίσει δ γερδὸς πολιτισμὸς τῆς Ἑλλάδας.

‘Ωστόσο ὁ Παλαμᾶς γνώρισε ν’ ἀντιληφθεῖ ἀπὸ νωρὶς πώς κ’ ἡ ἴδεα τῆς πατρίδας θὰ ὑποστεῖ τὴν ἔξελιξή της.

"Ετσι πρὸν ἀπὸ τὸν τελευταῖο μεγάλο πόλεμο ἔλπιζε στὴν ἴδρυση μιᾶς πολιτείας καμωμένης ἀπὸ ὅλες τῆς πατρίδες καὶ καταλήγει νὰ μᾶς πεῖ πώς κι ἀν εἶναι κόσμος δλάκαιος ἢ πατρίδα του κι ὁ κόσμος δλάκαιος εἶναι μιὰ πατρίδα.

Μὰ νὰ ἡ τελευταία Μικρασιατικὴ καταστροφή, ποὺ μπρός της ἔμεινεν ἀσυγκίνητη ἡ διανοούμενη Εὐρώπη, συγκλόνισε — ἄδικα κατὰ τὴ γνώμη μου — τὴν πεποίθηση τοῦ Παλαμᾶ στὶς νέες ἀντιλήψεις του γιὰ τὴν κοινωνία καὶ τὴν πολιτεία, τὸν ἔκαμε νὰ σταματήσει πιὰ στὴν ἐξέλιξη τῆς σκέψης του πρὸς τὰ μελλούμενα ἰδεώδη, τοῦ γέννησε μέσα στὴ ψυχὴ του τὴν ἀντίδραση, ἵσως κι ἀπὸ κούραση.

Καὶ τώρα στὰ τελευταῖα του ποιήματα ὑμνολογῶ πάλι τὴ Μεγάλη Ἰδέα σὰν ἐκδίκηση. "Ἡ στενὴ ἔννοια τῆς πατρίδας θὰ μᾶς σώσει κι ἀπ' αὐτὴν ὁ Παλαμᾶς προσμένει τὴ θεραπεία τῆς σημερινῆς μας κακοτυχιῶς.

"Ἄς μιλήσουμε τώρα γιὰ τὴ στάση του ἀπέναντι στὴ Ζωὴ — τὴν αἰώνια θεία δημιουργία — καὶ στὴν Τέχνη τὴ διαβατάρικη αὐτὴ ἀνθρώπινη δημιουργία !

Στὰ πρῶτα χρόνια τῆς νιότης του — πάρτε τὸν «"Υμνο τῆς Ἀθηνᾶς», τὰ «Μάτια τῆς Ψυχῆς μου» — ὅταν ἦταν ἀκόμα νοτισμένος ἀπὸ τὶς βιβλιακὲς ἀναμνήσεις, ὅταν δὲν εἶχεν ἀκόμα παλέψει μὲ τὴ Ζωὴ, ὅταν δὲν εἶχεν ἀκόμα σταθεῖ ἀντιμέτωπά της γιὰ νὰ τὴς ζητήσει τὸ μεγάλο μυστικό της, ὅταν τὰ φτερὰ τῆς φαντασίας του δὲν τὸν εἶχαν ἀκόμα φέρει στὰ ψηλὰ οὐράνια τῶν Ἀσάλευτων ουθμῶν τῆς Ζωῆς, ζωηρὸς θαυμαστὴς τῆς Τέχνης, τὴ λάτρεψε πιὸ πολὺ ἀπὸ τὴ Ζωὴ.

Πιὸ ὕστερα ὅμως — πάρτε τοὺς «Βωμούς», τὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιλῆα» — ὅταν πέρασαν τὰ χρόνια, ὅταν γεύτηκε τοὺς μαγευτικοὺς χυμοὺς ποὺ ἡ ὡμορφιὰ τῆς Ζωῆς κερνᾶ στοὺς ἀληθινοὺς λάτρες της, ποὺ τὴ νοιώσανε βαθειὰ γιατὶ στοργικὰ τὴ λατρέψανε, τότε ὁ Παλαμᾶς, στὴν ἀνδρική του ἥλικια, ἀγκαλιάζοντας σφιχτὰ τὴν τρομερὴ αὐτὴ ἐρωμένη γνώρισε τὴ δύναμή της. Μὲ τὸ γερὸ καὶ ἐπιδέξιο κοντύλι του φαντάστηκε πώς τὴν κυρίεψε· ὡς τόσο σὰν τίμιος παλαιστὴς ἀναγνώρισε στὴ Ζωὴ, τὴ μόνη θεία ἀλήθεια, ἵση ἀξία μὲ τὴν Τέχνη, τὸ θεῖο αὐτὸν ψέμα !

Μὰ σήμερα πιά, ποὺ οἱ ὅχεντρες τῆς ἀμφιβολίας — πάρτε τὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου», τὰ «Παράκαιρα», τοὺς «Πεντασύλλαβους» — τοῦ κεντρίσανε τὴ ψυχὴ καὶ τοῦ μόλεψαν τὸ νοῦ μὲ τὸ δηλητήριο τους, ὅταν ἔνοιωσε πιὰ πὼς ἔφτασε στὴν κορφὴ τῆς τέχνης του,

ἀπὸ κεῖ ψηφλὰ ἔανοίγει πάλι ἐλεύθερα τὸ πλούσιον δραμα τῆς μεγαλόπρεπης Φύσης, ἀντικρύζει μέσα της τὴ Ζωή, ἀναγνωρίζει τὴν ἀσύγκριτη ὑπεροχή της μπρὸς σὲ κάθε τι ἀνθρώπινο καὶ γι αὐτὸ δχι τέλειο κι ἀνεβάζει ἔτσι στὸ θρόνο ποὺ τῆς πρέπει τὴ Ζωὴ καὶ μόνο τὴ Ζωή.

Ἐνα εἶναι βέβαιο, πὼς ὁ Παλαμᾶς εἶναι ἐρωτεμένος μαζῆ της. Γι αὐτὸ κι αὐτὴ πληρώνοντας τὴ λατρεία του τὸν πλούτιζει ἀδιάκοπα μὲ τὰ ἄφρονα δῶρά της, τὸν ἔανανειώνει ἔξακολουθητικὰ καὶ τοῦ ἔμπνεει νέα πάντα δύναμη.

Μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς πὼς ἡ ἀντίληψη αὐτὴ τοῦ Παλαμᾶ γιὰ τὴ Ζωὴ εἶναι τὸ πρόωρο γέψιμο τῆς Ἀθανασίας ποὺ τὸν περιμένει.

Θὰ ζήσει γιὰ πάντα ὁ ποιητὴς ποὺ γιορτάζουμε γιατὶ ἀγάπησε τὴ Ζωή, γιατὶ γνώρισε σὰν ἄλλος πιὸ πνευματικὰ μετουσιωμένος Λουκορήτιος πὼς καὶ στὰ πράγματα ὑπάρχει ψυχὴ — sunt animae rerum — γιατὶ τὸ δυνατὸ τῆς Ζωῆς ἀγέρι ἔχει πλημμυρίσει τὰ στήθια του.

Καὶ γιὰ μένα ποὺ ἡ φιλοσοφική μου ἔξήγηση τοῦ κόσμου εἶναι πὼς ἡ ὥλη εἶναι κεῖνο ποὺ ζεῖ καὶ τὸ πνεῦμα ἡ ζωὴ καὶ ποὺ ἡ βασικὴ θεωρία μου γιὰ τὴν τέχνη εἶναι πὼς ἡ Τέχνη ὑπάρχει γιὰ τὴ Ζωή, τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, εἶναι τὸ μεστωμένο καὶ γεμάτο ἀπὸ πνεῦμα δημιούργημα ἐνὸς ἀληθινὰ ζωντανοῦ, ἀληθινὰ ὑπέροχου λογοτέχνη.

Χωρὶς ἀμφιβολία θᾶταν παράλειψή μου νὰ μὴ σᾶς πῶ δυὸ λόγια καὶ γιὰ τὴ στάση του στὸ ζήτημα τῆς Γλώσσας.

Στὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιλῆ», μᾶς φαντάζει τὸ μανιωμένο του μαστίγωμα τῶν καθαρευούσιάνων.

Ὁ Παλαμᾶς ἔλυσε καὶ τὸ ζήτημα αὐτὸ φιλοσοφικὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὶς βασικές του ἀντιλήψεις γιὰ τὴ Ζωή.

Καθὼς ἀγάπησε τὴ σημερινὴ πατρίδα του στὸ τωρινὸ καταστάλαγμα τῆς ἔξέλιξής της καὶ πίστεψε στὴ μελλοντικὴ της πρόσοδο, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ σκεφθεῖ διαφορετικὰ καὶ γιὰ τὴ γλῶσσα μας, τὴν ἀνθρώπινην αὐτὴ καὶ γιὰ τοῦτο ἔξακολουθητικὰ ορευστὴ ἀναπαράσταση τῆς ἀσάλευτης ψυχικῆς ὑπόστασης τῆς Φυλῆς μας.

Τοῦ χωραστοῦμε δῶιοι μας περισσότεροι τιμὴ κ' εὐγνωμοσύνη ἀπὸ κάθε ἄλλο ἐπιστημονικὰ καὶ μόνο ἐργαζόμενο πολεμιστὴ τοῦ

γλωσσικοῦ ἀγῶνα, γιατὶ μᾶς χάρισεν ἔνα θαυμάσιο δργανό χυμένο ἀπὸ αὐτὸν ὅπως πρέπει σὲ καλούπια χρυσᾶ.

Γενικὰ θὰ παρατηρήσουμε πώς ὁ Παλαμᾶς ἀν καὶ πολυδιαβασμένος δὲν εἶναι ὅμως καὶ ὁ ἀπλὸς ψυχρὸς ἀναδιφητὴς τῶν περασμένων.

Γνώρισε νῦν ἀνακαλύψει μέσα των καὶ νὰ ἔσαναχαρίσει σῷ αὐτὰ τὴν ψυχὴν των. Μὲ μαεστρία ἀσύγκριτη τὴν ψυχὴν αὐτὴ μᾶς τὴν παρουσιάζει ζωντανεμένη πάντα μέσῳ τὸ σημερινὸν καταστάλαγμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ μὲ τὶς ἐπιρροὲς ποὺ ἄφισεν ἀπάνω τῆς τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων.

Ο Παλαμᾶς δὲν εἶναι ποιητὴς τῆς μόδας· ἀγκαλιάζει στὸ ἔργο του δλάκαιορη τὴ Ζωὴ σὺς πολύμορφες ἐκδηλώσεις της καὶ ἔχει νὰ ἔχωρίζει μέσα των πάντα τὸ γενικὸν καὶ τὸ αἰώνιο.

Σέβεται τὸ θεῖον, μὰ δὲ λατρεύει δουλικὰ ὕρισμένη θρησκεία.

Ο λυρισμός του εἶναι μεστὸς ἀπὸ δραματικὴ ἐμπνοή. Τὸν ἐπικό του στίχο στολίζει μεγαλόπρεπα μιὰ συγκρατημένη ρητορεία.

Η ποίησή του δὲν εἶναι λουλοῦδι ἀρρωστημένης ψυχῆς, οὔτε κρύβει μέσα της φανατικὴ προσήλωση σὲ κάτι ποὺ εἶναι ἀποκρυσταλλωμένο πιὰ στὴν ἐκδήλωσή του καὶ ποὺ δὲ θ' ἀλλάζει ποτέ.

Προσπαθεῖ πάντα νὰ βρεῖ τὴ μελλοντικὴ ἀλήθεια στὸ ταίριασμα τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιᾶς του μὲ τὰ πάντα τῆς Ζωῆς.

Ο Παλαμᾶς ὅξω ἀπὸ τὴν καθαυτὸ ἑλληνικὴ ὑπόστασή του, σμίγει ἰσορροπημένα μέσα του ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ τὶς τάσεις τοῦ πνεύματος τῆς Δύσης — κι αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὴν ἔξακολουθητικὴ διερεύνηση κάθε νέας ἴδεολογίας κι ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴ ποὺ ἔχει πάνω του ἡ ἔννοια τοῦ ὑπεράνθρωπου τῆς Νιτσεϊκῆς φιλοσοφίας — κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἀνατολίτικες ἐπιρροὲς — γιατὶ εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητο πώς τὸ ἔργο του συχνὰ τὸ χαρακτηρίζει ἡ τραγικὴ ἀφέλεια τῶν προφητῶν τοῦ Ἰσραήλ.

Ο Παλαμᾶς εἶναι ὁ ρήγας τῶν σύγχρονων ποιητῶν, ὁ μάγος διαφεντευτὴς τοῦ ρυθμοῦ, τῆς ρίμας ὁ χαρεμένος ἀγαπητικός.

Δὲν εἶναι ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς σχολῆς, εἶναι ὁ πατέρας πολλῶν σχολῶν. Τὸ ἀφθονο ποιητικό του ὑλικὸν εἶναι πηγὴ ἀστείρευτη γιὰ τοὺς σύγχρονους καὶ τοὺς κατοπινούς του.

Ο Παλαμᾶς εἶναι τὸ ἀποκρυστάλλωμα μιᾶς μεγάλης ἐποχῆς τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, ἡ ἀρχὴ μιᾶς ἄλλης πιὸ μεγάλης ἀκόμα·

Είναι τὸ μαγικὸ κλειδὶ ποὺ ἀνοιξε σ' αὐτὴ τὴν Ὁραίᾳ Πύλῃ τοῦ Πάνθεου τῆς παγκόσμιας ποιητικῆς δημιουργίας.

‘Ο Παλαμᾶς ἐπάλεψε καὶ νίκησε.

Πέρασε στὴν Ἀθανασία.

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ, ΦΛΕΒΑΡΗΣ 1926

K. N. ΠΑΠΠΑΣ

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ: Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Κυρίες, Κύριοι,

“Οταν δὲ Ροΐδης, στὰ 1879, θρηνῶντας τὸ θάνατο τοῦ Βαλαωρίτη καὶ ἐκφράζοντας λύπη γιὰ τὸ σώπασμα τοῦ Παράσχου, μάταια ζητοῦσε γύρω του κάποιον ἄλλο ποὺ νὰ τὸν κρίνῃ ἀξιο, μὲν ὅλη τὴ δυνατὴ συγκατάβυση, τοῦ τίτλου τοῦ ποιητῆ, δὲ Κωστῆς Παλαμᾶς δὲν εἶχεν ἀκόμα δημοσιεύψει τὴν πρώτη ποιητική του συλλογή.

Ποὺ νὰ φανταζόταν δὲ θαυμάσιος συγγραφέας τῶν «Εἰδώλων» πῶς ὕστερος ἀπὸ λίγα χρόνια θὲν ἀναδίνονταν ἀπὸ τὴ Νεοελληνικὴ λύρα φωνὲς ποὺ λὲς καὶ ἥσαν προωρισμένες στὸ κύλημα τοῦ χρόνου νὲ ἀναστήσουν, συνεχίζοντας, τοὺς Πινδαρικοὺς “Υμνους! Καὶ μαζὶ μὲν αὐτοὺς δόλο τὸ ἀρχαῖο κάλλος. Τὴν πηγὴ κάθε διμορφιας ποὺ πλούσια χύνεται στὴ γῆ τῶν θεῶν, ἔκει δῆπου γεννήθηκε καὶ δὲ Παλαμᾶς, δὲ τρανὸς ὑμνητής της καὶ λάτρης των.

Μὲν ἂν ἡ σκιὰ τοῦ Ροΐδη ἵκανοποιῆται σήμερα γιατί ἡ Ποίηση κατέχει τὴν πρώτη θέση στὴν Ἑλληνικὴ Διανόηση μὲν ἔνα κορυφαῖον ἀντιπρόσωπό της, ἐμεῖς μὲ τὴ σειρά μας θλιβόμαστε γιὰ τὸ κενὸν ποὺ ἀφησε πίσω του δὲ ἀξέχαστος ἔκεινος κριτικὸς καὶ δὲ βλέπομε γύρω μας ἔναν ἀντάξιο διάδοχό του νὰ μιλήσῃ μὲ τὸ ἀνάλογο ἀνάστημα καὶ τὸ πρεπούμενο κῦρος, πλατειά, οὐσιαστικὰ καὶ βαθειὰ γιὰ τὸ γιγάντιο ἔργο τοῦ ποιητῆ.

Καὶ θὰ φθάναμε στὸ τολμηρὸ — μὰ δῆκι καὶ παράλογο συμπέρασμα — πῶς μόνο ἔνας κριτικὸς Παλαμᾶς εἶνε σὲ θέση νὰ μας φανερώσῃ δῆλους τοὺς θησαυροὺς κι δῆλα τὰ μάγια τοῦ Καλλιτέχνη Παλαμᾶ.

Γιατί ὡς τὰ τώρα τίποτε ψυχολογικώτερο, τίποτε στοχαστικώτερο, τίποτε διμορφώτερο δὲν ἔχομε διαβάσει — τί λέω! — δι-